

ДИСКУРС ВІКТИМНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ

Втілена у сучасному кримінальному законодавстві концепція права спирається на той фундаментальний факт, що людина (індивід) є частиною цілісного соціального організму, тому злочинне посягання на її права та свободи в той же час являють безумовну небезпеку для суспільства. Цілий комплекс правових дисциплін — кримінальне та кримінально-процесуальне право, криміналістика, правова статистика, судова медицина і багато інших вивчають подію злочину, методи його розкриття, способи доказування вини злочинця тощо.

Однак уже в кінці 19-го ст. науковці поступово доходять думки (цілком абсурдної для авторитетних на ті часи юристів-практиків), що задля успішної боротьби зі злочинами не можна зосереджувати свою увагу лише на моменті злочину. Ретельному вивченню та аналізу належить піддавати злочинність в цілому як соціальне явище, з одного боку, і особистість злочинця, процеси її формування, з іншого боку.

Метою даної статі є дослідження генези віктимологічної проблематики у вітчизняній юридичній теорії і законодавчій практиці в контексті змін загальноправової парадигми у 19–21-му століттях.

Кінець 19-го — початок 20-го ст. ознаменувався новими підходами як до проблеми людських прав, так і до проблеми правопорушень. З одного боку, суспільство в параграфах державних конституцій визначає і формально закріплює цілу низку прав «другого покоління», прав соціальних і культурних. З іншого, втілює у працях видатних і посередніх науковців прагнення знайти попереджувальні форми боротьби зі злочинами. Зрештою, прихильники гуманістичної теорії Ч. Беккарія і антропологічної концепції Ч. Ломброзо, діаметрально відрізняючись у підході до проблеми злочинності, мають однакову кінцеву мету: знайти суттєві фактори, які діють у кожному випадку злочину, і запропонувати попереджувальні заходи щодо них. Наукові розвідки в цій галузі були конкретизовані у розвитку кримінології як науки про злочин, а також — у теорії попередження і профілактики злочинів, добре знайомій вітчизняним юристам.

Проблема віктимності (від лат. *victima* — жертва) як об'єкту наукового дослідження виокремлюється приблизно в середині минулого століття. Спочатку зацікавленість дослідників обумовлюється вповні практичними потребами юристів: доволі часто в межах судового процесу необхідно визначити роль жертви делікту (потерпілого) з метою більш точної кваліфікації злочинної дії і, відповідно, покарання винного. Саме у такому ракурсі названа проблема розглядається представниками кримінального і кримінально-процесуального права, а також — криміналістами, представниками судової медицини, правової статистики та багатьох інших дисциплін, не виходячи при цьому за межі «окремого випадку».

Але стрімкий розвиток кримінології приводить до закономірного висновку стосовно того, що сама жертва злочину є не випадковим елементом у його структурі, і що ґрунтовне вивчення конкретного злочину (а тим більше — злочинності в цілому) неможливе без відповідних досліджень стосовно жертви злочину.

Новий напрямок наукової думки отримує своє офіційне визнання після появи на світ відомої книги Г. Гентига «Злочинець і його жертва» (1948 р.). Наступні роки стають роками активного розвитку й апробації віктимологічних теорій. Визнається нагальна необхідність вивчення способу життя, поведінки і особистості жертви, стосунків, що пов'язують жертву та злочинця, врешті-решт, тих специфічних особливостей, які визначають для особи можливість стати жертвою злочину. Ця проблематика розглядається у роботах Ф. Вертхама, Б. Мендельсона, А. Фаттаха і багатьох інших дослідників.

Саме таким чином, внаслідок тривалого розвитку суспільних та правових знань виникає наука віктимологія, яка на сьогодні, зазвичай, вважається однією з підгалузей кримінології. Втім, існує й інша думка, про те, що віктимологія має стати самостійною науковою дисципліною і об'єднати в собі принаймні дві самостійні галузі: деліктну (кримінальну) віктимологію (сфера досліджень — жертви злочинів та інших правопорушень, у тому числі — й адміністративних) і травмальну віктимологію (сфера досліджень — жертви травматизму і різноманітних нещасних випадків) [1, с. 15–16]. Зрештою, останнім часом про віктимологію все частіше говорять як про соціально-психологічну науку [2, с. 9]. Але основний загальний досліджень, від перших кроків віктимології і до сьогоднішнього дня, стосується саме жертв злочинів.

Перші вітчизняні дослідження віктимологічного характеру з'являються дещо пізніше, в середині 70-х років. Це — статті Франка Л. В., Мінської В. С., Центрова Є. Є. По суті справи, їх можна назвати лише орієнтирами майбутньої роботи: публікації у журналі «Советская юстиция», виступи на конференціях та семінарах. Але вже через кілька років з'являються на світ монографія Франка Л. В. «Віктимологія и віктимность», посібник Рівмана Д. В. «Віктимологические факторы и профилактика преступлений», дисертація Мінської В. С. «Поведение потерпевшего в генезисе преступлений против личности», статті Остроумова С. С., Номоконова В. А.

Загалом, кількість таких робіт незначна: всього 2–3 видання і декілька статей, які «мігрують» з одного списку літератури в інший, на які посилаються майже у всіх виданнях, де хоч кілька рядків приділяється проблемі жертви злочину. Однак таке «відставання» вітчизняної теорії цілком пояснюється тим фактом, що навіть і кримінологія (більш «загальна» стосовно віктимології наука) на цей час, пройшовши шлях заборон та обмежень, тільки-тільки отримала офіційне визнання.

Щоправда, і раніше, і в теперішній час, проблеми, пов'язані з особистістю і поведінкою як самого злочинця, так і потерпілого, розглядаються у кримінальному і кримінально-процесуальному праві, почасти — у криміналістиці. Але ж значення має не тільки об'єктивно існуючий факт вивчення потерпілого,

а й те, у якому відношенні, «під яким кутом зору» проводиться це вивчення. Наприклад, у роботі Гаухмана Л. Д. «Насилие как средство совершения преступления» є параграф, названий «Личность как объект насильственных преступлений» [3, с. 33–43]. Але у ньому йдеться не про особистість потерпілого, а про специфіку визначення складу злочину, що має значення для правильної та точної кваліфікації дій злочинця. Ця проблема, що належить сфері кримінального права, безумовно є дуже важливою. Однак розгляд потерпілого лише із зазначеної точки зору не можна не визнати обмеженим.

Як уже йшлося вище, на перший план кримінологічних досліджень у цей період виходить вивчення саме особистості злочинця, найперше — соціальних умов, які вплинули на його формування, поведінку, причини рецидиву. Як відлуння теоретичних дискусій у філософському середовищі, виникають суперечки стосовно впливу психологічної і психіатричної складових на формування злочинних установок. Черговий раз вирішується питання про співвідношення біологічного та соціального у становленні і розвитку особистості (злочинця), у кримінологічній літературі розглядаються різноманітні форми можливого впливу на злочинця, способи попередження і профілактики злочинів, роль суспільних організацій і державних інституцій у відповідній роботі. Жертва, зазвичай, притягує до себе увагу у випадку «неналежної» (тобто «негативної» — з правової чи моральної точки зору) поведінки.

Аналогічної думки дотримувались представники вітчизняної юриспруденції і в 60-ті роки, і, вочевидь, раніше. (Можна послатися на відому працю Сахарова О. Б., який окремий параграф свого дослідження назвав таким чином: «Ненадлежащее поведение других лиц, способствующее совершению преступления» [4, с. 207–212].

У працях Рівмана Д. В., Франка Л. В., Полубінського В. І., Мінської В. С. ми знаходимо зовсім інший підхід. Йдеться не про окремі факти «неналежної поведінки» потерпілого, що полегшує вчинення злочинів щодо нього, а про соціальне явище, яке потребує детального наукового аналізу. Так, Рівман Д. В. пише таке: предметом вивчення віктимології є особи, котрим внаслідок злочину нанесено фізичну, моральну чи матеріальну шкоду; поведінка цих осіб у той чи інший спосіб пов'язана із вчиненням злочином (у тому числі й поведінка в період *після вчинення щодо них злочину*), стосунки, які пов'язували злочинця і потерпілого до моменту скоєння злочину, ситуація, у якій відбулося нанесення шкоди [5, с. 7]. На відміну від кримінального та кримінально-процесуального права віктимологія вважає потерпілою особу, яка постраждала від злочину, незалежно від того, визнана вона такою формально чи ні [5, с. 8].

Авторами вищезазначених досліджень пропонуються різні способи класифікації потерпілих від злочинів. Ведеться дискусія щодо змісту основних понять, таких як «віктимність», «віктимна ситуація», «віктимна поведінка»: чи це «потенційна здатність», чи «реалізована можливість» стати жертвою, чи, нарешті, «специфічна якість особистості». Окреслюються шляхи використання віктимологічних можливостей у профілактиці злочинів.

Навіть зважаючи на недоліки «первинного дослідження», названі праці мають низку переваг, що роблять їх актуальними і в наш час. Це, передусім, чітке усвідомлення того факту, що будь-яка людина може стати жертвою делікту (потерпілим), що необережна поведінка жертви зовсім не є виправданням злочину, вчиненого щодо неї, і, в той же час, що існують цілком об'єктивні фактори, які роблять саме цю особу більш уразливою для протиправних посягань. Обов'язково йдеться про практичне застосування результатів досліджень, як на рівні індивідуальної віктимологічної профілактики, так і на рівні державної політики.

Разом із тим (і про це потрібно пам'ятати) вищевказані дослідження мають все ж таки проблемний характер. Принаймні у великому, на 500 сторінок, академічному підручнику Аванесова Г. А. «Кримінология и социальная профилактика» віктимологічній проблематиці приділено трохи більше сторінок тексту: коротка інформація і лише декілька рекомендацій загального характеру [6, с. 466–468].

Продовжуючи наш аналіз кримінологічної літератури, звернімо увагу на такий момент: розвідки в галузі віктимології, та й взагалі дослідження поведінки потерпілого продовжуються на початку 90-х років (до цього періоду відносяться статті представників Омської вищої школи міліції, зокрема, Левертрової Р. А., Клейменова М. П.), а потім на кілька років залишаються немов би поза увагою науковців. У нових публікаціях автори посилаються на статті 80-х років, у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій віктимологічний аспект досліджень не відслідковується, проте сам термін «віктимологічний» і його похідні набувають поширення у юридичній літературі.

Стає звичним посилення на «віктимологічну провину» потерпілого, тобто таку поведінку потерпілого, котра об'єктивно викликала вчинення злочину щодо нього. Так, автор однієї з робіт, присвячених кримінологічній характеристиці правопорушників, робить такий висновок: жінки вчинюють злочини на ґрунті сімейно-побутових стосунків, зазвичай, *при наявності віктимологічної провини потерпілого* (найчастіше — чоловіка чи співмешканця), особливо при систематичному пияцтві, постійних погрозах, знущаннях, побитті, розтратах сімейного майна та інших фактах антисуспільної поведінки [7, с. 79]. Вже сам факт використання спеціальної термінологічної оцінки явища свідчить про певну популярність віктимологічних теорій, хоч би й у суто науковому середовищі.

У змістовному відношенні дослідження, що вивчають особу злочинця, у цей період стають дещо одноманітними. Загальна тенденція, здавалося б, залишається такою ж, як і раніше: розгляд особи злочинця у руслі теорії дефектів соціалізації особистості. Але тепер, згідно з офіційним трактуванням, злочин (і сам злочинець) розглядаються як *результат дії на особистість виключно негативних умов та явищ соціальної дійсності*, тому поле дослідження обмежене лише «негативними» факторами (або ж факторами, що можуть бути так визначені). Усі інші обставини просто ігноруються. Починається тенденція «перекидання вини» з особи (реального злочинця) на соціальні інституції (ті органи та організації, які, абстрактно судячи, могли б цей злочин попередити) — школи, профспілки, трудові колективи, інші громадські організації.

Знову поживається інтерес до віктимології вже наприкінці 90-х рр. З'являються серйозні дослідження, у яких (часом — без звертання до терміну «віктимність») проводиться детальний аналіз поведінки потерпілого в межах кримінологічної оцінки злочину, а також причин та умов, що сприяли його вчиненню. Серед кращих робіт цього періоду можна назвати ґрунтовну монографію Мошака Г. Г. «Преступление в семье: истоки и профилактика», умотивоване і об'єктивне дослідження Антоняна Ю. М., Голубева В. П., Кудрякова Ю. Н. «Изнасилования: причины и предупреждение».

Слід підкреслити, що в обох названих працях зберігаються найкращі традиції вітчизняної віктимології. На думку авторів, співчуття до жертви злочину не має підміняти собою об'єктивний аналіз подій. Але, з іншого боку, не можна ставити знак рівняння між віктимністю і провинною потерпілого.

Автори другого дослідження свідомо акцентують увагу на дуальності поняття «віктимність». На їхній погляд, під віктимністю можна розуміти два явища: 1. незахищеність особи з боку держави, суспільства і мікрооточення від яких би не було злочинних посягань та 2. її суб'єктивну схильність стати жертвою злочину, що зменшує здатність протистояти злочинцю. Перше не залежить (чи майже не залежить) від потерпілого і пов'язане, звісно, із недоліками у діяльності правоохоронних органів, зі слабким реагуванням громадськості, суспільних організацій та мікрогруп на можливі чи вже здійснені аморальні та протиправні діяння /виділено нами/ [8, с. 26]. Тобто автори монографії впевнені, що захист особи від будь-яких посягань — це невід'ємний обов'язок і держави, і суспільства в цілому, і правоохоронних органів зокрема.

Це дослідження можна назвати «рубіжним», оскільки в подальші роки роль держави у віктимологічних дослідженнях розглядається нечасто. Та й для зазначеного періоду означена точка зору є швидше виключенням, аніж правилом.

Через декілька років після набуття Україною незалежності відбувається певний «злам» у традиційних кримінологічних уявленнях. Зміна соціальних пріоритетів державної політики, стрімке зростання злочинності, економічна й ідеологічна криза — усі ці фактори позначилися на подальшому розвитку теорії віктимності.

Руйнування стереотипів радянської науки разом із очевидною неспроможністю владних інституцій забезпечити найелементарніші вимоги суспільної безпеки стимулює інтерес до зарубіжного правового досвіду як в Україні, так і на усьому пострадянському просторі. Науковці звертаються до іноземних кримінологічних та віктимологічних досліджень, сподіваючись знайти вирішення не лише теоретичних, але й практичних проблем.

У числі найпопулярніших видань цього часу — переклад фундаментальної монографії Г. Й. Шнайдера «Криминология», у якій наводяться результати доти незнайомих вітчизняним правникам досліджень, майже з академічною вичерпністю розглядаються найрізноманітніші аспекти злочинності як соціального феномену тощо. Безпосередньо віктимологічній проблематиці в монографії присвячено параграф «Жертва преступления», де критично оцінюється соціальний статус жертви у сфері кримінального судочинства, узагальнюється

досвід державних програм по ресоціалізації потерпілих та компенсації нанесеної їм шкоди [9, с. 346–375].

Серед вітчизняних правників набуває визнання той факт, що особистість і поведінка жертви є важливими факторами криміногенної ситуації. Деякі автори навіть висловлюються за те, аби розширити предмет кримінології, визначивши у системі кримінологічних знань місце вивченню особистості потерпілого і його поведінки [10, с. 10].

І в той же час виникає нова тенденція, що полягає у зміні домінант. Штучний розрив між кримінологічною оцінкою поведінки злочинця і віктимологічною оцінкою поведінки потерпілого поволі призводить до гіперболізації ролі жертви і мінімалізації ролі злочинця у вчиненому. Іншими словами, йдеться про інверсію вини, «перекидання» її зі злочинця на його жертву (так само, як раніше намагалися «перекинути» її на сім'ю, школи, профспілкові та інші громадські організації тощо). У такому ключі витримана робота Сливки С. С. «Самозахист населення: Моральний аспект», почасти — монографія В. І. Шакуна «Урбанізація і злочинність».

Автор першої роботи у главі «Практичні поради громадянам для збереження свого життя, здоров'я, майна, для захисту своєї честі та гідності» пише так: «...Однією з найпоширеніших форм самозахисту є застосування фізичної сили... ...Для застосування фізичної сили до злочинця потрібно володіти певною силою, спритністю, швидкістю та координацією рухів. При цьому у громадян має бути здатність швидко долати різні перешкоди у будь-який час доби, проявляти при цьому сміливість, самоволодіння і витримку. ...Громадяни мають бути завжди готовими до умов, наближених до самозахисту, з метою нейтралізації злочинних діянь» [11, с. 52–54]. Вочевидь, зазначені вимоги є дещо завищеними для пересічного громадянина.

Так само неприпустимо зводити все різноманіття відношень «злочинець — жертва» до віктимологічної провини потерпілого і повністю знімати відповідальність за те, що відбулося, з держави та відповідних органів. А така точка зору доволі популярна, відповідні висловлювання можна почути від професійних юристів.

У вже згадуваній монографії В. І. Шакуна є такі рядки: «Дехто думає, що злочинність реально може бути ліквідована за волею громадян або правоохоронних органів, і справа полягає лише в тому, щоб якнайкраще зосередитися на цій меті». І далі: «Суспільство сформулювало для себе ідеал, відповідно до якого всі громадяни мусять виконувати закони, що стосуються розподілу матеріальних благ, а те, що цей ідеал ніколи не втілювався і не міг бути втіленим у життя, громадською думкою просто ігнорується» [12, с. 96]. Невже автор вважає, що ситуація в країні значно покращиться, якщо суспільство нарешті примириться із думкою про те, що громадяни не повинні виконувати закони (принаймні, ті, що стосуються розподілу матеріальних благ)?

Зазначена точка зору являє собою разючий контраст з позицією, яка була викладена в дослідженнях наприкінці 90-х років, і не дивно. Адже саме за ці роки докорінно змінюється і сама злочинність як соціальне явище, і визна-

чення головних завдань правоохоронних органів та цілей правової політики держави в цілому.

Оскільки повне викорінення злочинності, що виступало офіційною метою радянської правової політики, визнане недосяжним, йдеться про контролювання злочинності та про стримування її зростання... І тут важко не погодитись із автором вищезгаданої монографії: «Варто проаналізувати й оцінити реальний стан злочинності, явища, які її породжують, сили і засоби, якими суспільство може протистояти їй. Крім тривожних оцінок потрібно виявляти реальний стан справ. Все це варто проаналізувати у кількісних показниках, прорахувати, що може зробити суспільство для збереження дітей від утягування в злочинність, для дорослих — від деградації» [12, с. 97].

Повертаючись до залишеної думки, маємо зазначити, що стосовно віктимологічних теорій наразі ситуація потроху змінюється на краще. Серед надбань українських правознавців — підготовка і захист низки дисертаційних досліджень з віктимологічної проблематики (Туляков В. О., Косенко С. С., Попов К. Л., Мойсюк О. М., Кулієв А. Ю., Гришко О. М., Албул С. В., Журавська З. В. та ін); кілька монографій Тулякова В. О., присвячених соціальним та правовим аспектам віктимології; комплексне міждисциплінарне дослідження «Потерпілий від злочину» за загальною редакцією Борисова В. І. та Бауліна Ю. В. Власне, йдеться про становлення української віктимологічної наукової школи та активний розвиток принаймні теорії кримінальної віктимності.

Важливою новацією є те, що переважна більшість сучасних підручників з кримінології має розділи віктимологічної спрямованості. У юридичних навчальних закладах відводиться час на вивчення відповідних тем або спецкурсів.

Набувають поширення дослідження, присвячені соціально-психологічним аспектам віктимної поведінки (посібник Христенка В. Є. «Психологія поведінки жертви», «Медико-психологічний коментар для працівників правоохоронних органів щодо дій у випадках вчинення насильства у сім'ї», підготовлений Ю. В. Онишком (у кн. «Запобігання насильству в сім'ї») тощо).

Серед популярних видань останнього десятиліття слід назвати книгу Малишева В. С. «Кар'єра жертви. Популярно о віктимологии». В передмові до своєї роботи автор чітко формулює основну тезу сучасної віктимологічної науки: не йдеться про якусь «провину» потерпілого — винний насамперед і винятково злочинець, що зазіхнув на життя, гідність або власність громадян. Однак навряд чи хтось може заперечити доволі очевидний факт, що нерідко саме та людина, яка стала жертвою, виступала головним заколотником, провокуючи на відповідні дії стосовно себе [13, с. 8].

Водночас, починається процес інституалізації окремих положень теорії віктимності у сфері адміністративного законодавства. Протягом 2001–2002 року вступають у дію Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також «Інструкція про порядок узяття на профілактичний облік та порядок зняття з профілактичного обліку осіб, які вчинили насильство в сім'ї». Нормативні акти визна-

чають поняття «віктимність» і «віктимна поведінка», повноваження офіційних осіб та служб, регламентують конкретні заходи щодо попередження проявів віктимної поведінки у сфері насильства в сім'ї.

До позитивних моментів цього процесу можна віднести саме звернення законодавців до проблеми віктимності, тим більше, що насильство в сім'ї є класичним випадком тривалої дії віктимізуючих факторів. До негативних — те, що окреслена у законодавстві модель віктимної поведінки не відповідає вимогам повноти, адекватності і коректності. На законодавчому рівні відбувається отождолення поведінки віктимної і винної, ба навіть провокаційної. (Наприклад, у п.1.3. «Інструкції про порядок узяття...» віктимна поведінка визначається як «провокаційна поведінка потенційної жертви насильства в сім'ї» [14]). Вульгаризоване уявлення про віктимну поведінку поширюється серед працівників ОВС та пересічних громадян.

Певна частина вини за ці негачії лягає і на науковців-віктимологів. Як уже йшлося вище, протягом багатьох років теорія віктимності розвивалася насамперед як спеціальна кримінологічна теорія, і навіть у цій галузі говорити про детально опрацьовану концепцію віктимності, на жаль, ще зарано. Нерівномірний розвиток окремих складових, недостатність прикладних досліджень та якісної статистичної бази, відсутність єдиної методології вкупі призводять до того, що теоретичні висновки не мають спільного поля дії, а лише подекуди перетинаються, узагальнення низького рівня, рекомендації недостатньо обґрунтовані та практично важко впроваджувані. Стосовно ж адміністративно-деліктної сфери на сьогодні не сформовано ані теоретичної моделі віктимності, ані чіткої громадської позиції. Спроба механічно перенести частково опрацьовану кримінологічну модель віктимності в адміністративне законодавство призвела до закономірної невдачі. У 2008 році норми стосовно віктимної поведінки були вилучені із законодавства як такі, що порушують права людини.

Наразі існує нагальна потреба у формуванні комплексної теорії віктимності, з урахуванням усіх надбань та прорахунків сьогодення, *що вимагає виходу на рівень філософсько-правового осмислення проблеми жертви.*

На жаль, сучасна філософсько-правова парадигма не виходить за межі сформованої ще в античності традиції, згідно з якою жертва делікту не має самостійного значення, а розглядається лише як «пасивна матерія», що унаочнює результати дії активного суб'єкта (правопорушника). Філософсько-правові студії зосереджені на дослідженні особи злочинця (Костенко О. М.) і феномену злочину (Бачинін В. А., Микитчик О. В.), опрацюванні філософії покарання (Махінчук В. М., Козаченко О. В.) і розгляді проблем правотворчості та праворозуміння (Шишко В. В., Кравець В. М.). Жертва делікту, як і раніше, залишається поза рамками філософсько-правового нарративу. Проте без заповнення цієї лакуни неможлива повноцінна розбудова правової системи в Україні, що гарантувала б гідний захист прав та свобод людини і громадянина.

Література

1. Полубинский В. И. Правовые основы учения о жертве преступления / В. И. Полубинский. — Горький: ГВШ МВД СССР, 1979. — 84 с.
2. Малкина-Пых И. Г. Психология поведения жертвы / И. Г. Малкина-Пых. — М.: Изд-во Эксмо, 2006. — 1008 с. — (Справочник практического психолога).
3. Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступления / Л. Д. Гаухман. — М.: Юр. лит., 1975. — 167 с.
4. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / А. Б. Сахаров. — М.: Юр. лит., 1961. — 279 с.
5. Ривман Д. В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений / Д. В. Ривман. — Ленинград: ВПУ МВД СССР, 1975. — 154 с.
6. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика / Г. А. Аванесов. — А.: Академия МВД СССР, 1980. — 528 с.
7. Трофимов С. В. Криминологическая характеристика лиц, совершивших преступления против личности на почве семейно-бытовых отношений // Проблемы изучения личности правонарушителя: Сб. науч. трудов / С. В. Трофимов. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. — С. 79–88.
8. Антоян Ю. М., Голубев В. П., Кудряков Ю. Н. Изнасилования: причины и предупреждение / Ю. М. Антоян, В. П. Голубев, Ю. Н. Кудряков. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. — 192 с.
9. Шнайдер Г. Й. Криминология / Г. Й. Шнайдер. — М.: Издательская группа «Прогресс» — «Универс», 1994. — 504 с.
10. Зелінський А. Ф. Криминологія / А. Ф. Зелінський. — Харьков: Рубикон, 2000. — 240 с.
11. Сливка С. С. Самозахист населення: Моральний аспект / С. С. Сливка. — Львів: Каменяр, 1996. — 144 с.
12. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність / В. І. Шакун. — Київ: Вид-во УАВС, 1996. — 256 с.
13. Малышев В. С. Карьера жертвы. Популярно о виктимологии / В. С. Малышев. — Донецк: Юрпресс, 2002. — 400 с.
14. Інструкція про порядок узяття на профілактичний облік та порядок зняття з профілактичного обліку осіб, які вчинили насильство в сім'ї, затверджена наказом МВС України від 9 квітня 2002 р. № 329 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0380-02>

Анотація

Гончарова Н. І. Дискурс віктимності у вітчизняному правовому полі. — Стаття.

У статті розкриваються передумови становлення криминології та віктимології як наукових дисциплін, розглядається процес формування теорії віктимності, аналізується досвід інституціоналізації окремих її аспектів в українському законодавстві.

Ключові слова: криминологія, віктимологія, теорія віктимності, віктимна поведінка.

Аннотация

Гончарова Н. И. Дискурс виктимности в отечественном правовом поле. — Статья.

В статье раскрываются предпосылки становления криминологии и виктимологии в качестве научных дисциплин, рассматривается процесс формирования теории виктимности, анализируется опыт институционализации отдельных ее аспектов в украинском законодательстве.

Ключевые слова: криминология, виктимология, теория виктимности, виктимное поведение.

Summary

Goncharova N. I. The discourse of victimization in the domestic legal field. — Article.

The article describes the conditions of establishment criminology and victimology as academic disciplines, the process of formation of the victimization theory, also the experience of individual aspects of the Ukrainian law institutionalization is analyzed.

Keywords: criminology, victimology, the theory of victimization, victim behavior.